

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SÖZLÜ TARİH YÖNTEMİNİN KULLANIMI: NİTEL BİR ÇALIŞMA¹

Yrd.Doç.Dr. Adem BELDAĞ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, abeldag@gmail.com

Mehmet BALCI

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, mehmetbalci192@gmail.com

ÖZ

Çalışmanın temel amacı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın uygulayıcıları olan öğretmenlerin sözlü tarihe ilişkin görüşlerinin incelenip değerlendirilmesidir. Çalışma nitel yöntemle uygun olarak olgubilim çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu Rize ilinde ilköğretim ve ortaokullarda görev yapmakta olan 10 sınıf ve 10 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak 6 açık uçlu sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler, nitel yöntemle uygun olarak betimsel ve içerik analiz teknikleri birlikte kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda öğretmenlerin sözlü tarih yöntemi hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih kullanımına ilişkin yanıtları içerik, amaç ve yöntem kategorilerinde toplanmıştır. Ayrıca öğretmenler, sözlü tarih yönteminin uygulanmasının öğrenciye bilgi, değer ve beceri kazandırmada faydalı olacağını ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sözlü tarih, Öğretmen

USE ORAL HISTORY METHOD IN TEACHING SOCIAL STUDIES: A QUALITY STUDY

ABSTRACT

The main purpose of the study is to evaluate the teachers' opinions who are practitioners of social studies curriculum on oral history method. Research was carried out within the framework of phenomenological of qualitative research methods. The research study group was conducted with the participation of 10 Social Studies and 10 classroom teachers who have been working in city of Rize. Semi-structured interview form with 6 open-ended questions was used in this study as data collection tool. The data obtained were analyzed using descriptive and content analysis techniques in accordance with the qualitative method. As a result of the analysis of data, it was determined that the teachers had sufficient knowledge about the oral history method. Teachers have defined the oral history in content, purpose and method categories. They also stated that the application of the oral history method would be beneficial in acquiring knowledge, value and skills to the students.

KeyWords: Social studies, Oral history, Teacher

¹ Bu çalışma 11-14 Mayıs 2017 tarihleri arasında Ordu Üniversitesi'nde düzenlenen IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sunulmuş bildirinin genişletilmiş hâlidir.

1.GİRİŞ

Eğitimin en önemli amaçlarından biri öğrencilere sürekli değişen dünyaya karşı gerekli beceri, bilgi ve değerler kazandırırken onların sosyal yönden de geliştirmelerini sağlamaktır. Bireyin bunu gerçekleştirebilmesi için içinde yaşadığı toplumu iyi tanıması geçmişten bugüne yaşanan değişimleri bilmesi önem taşımaktadır (Akçalı ve Aslan, 2012). Bu nedenle öğrencilerin sosyalleşme ve kendini bilme sürecinde önemli bir yere sahip olan temel eğitim seviyesinde almış olduğu tarih eğitimi önemli bir role sahiptir. Temel eğitim seviyesinde tarihe ilişkin konular, disiplinlerarası bir yaklaşım doğrultusunda ders olarak tasarlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile verilmektedir.

Tarihî toplumsal anlamını kökten değiştirmek için bir araç olarak tanımlanan sözlü tarihî rolü nesiller arasındaki bağlantıyı sağlayarak insana aidiyet duygusu kazandırmak olarak ifade edilmiştir (Thompson,1999).Welton&Mallan (1999) ise, sözlü tarihî “temelde sözlü kaynaklardan oluşan yazılı tarih” şeklinde tanımlamıştır. Yine Öztürkmen (1998), sözlü tarihî, belirli bir konu etrafında, o konuyla ilgili kişilerle yapılan ve kaydedilen uzun söyleşiler sonucu ortaya çıkan bilgileri belirli bir sistem içerisinde değerlendirmeyi inceleme olarak tanımlarken; Somersan, (1998) ise yaşayan kişilerin, toplumsal olayların, tanıdık kişilere dair anlatımlarının ve genel olarak anılarının mülakat yoluyla kayda geçirilmesi olarak tanımlamıştır.Bu bağlamda sözlü tarih çalışmaları, kişisel değerlendirme ve davranışların geçmişi nasıl biçimlendirdiğini ortaya koymasının yanında geçmişinde bugünkü değerleri ve davranışları nasıl biçimlendirdiğini de ortaya koyan bir araç durumundadır (Güçlü, 2013)

Sözlü tarih yöntemi 19. yüzyıla kadar akademik tarihle birlikte kullanılsa da sözlü kaynakların kullanımından doğan sakıncalardan dolayı ilgiyi kaybetmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası tekrar kullanılması ise bazı alanlarda yazılı kaynakların yetersizliği olarak gösterilmektedir. Böylece yazılı belgelerin yanında sözlü belgelerin de tarih yazıcılığındaki bilimsel değeri yeniden ortaya çıkmıştır(Sarı, 2007; Arslan, 2013).

Temel eğitim seviyesinde öğretmen merkezli sosyal bilgiler öğretiminden 2005 yılında öğretim programında gerçekleştirilen köklü değişim ile vazgeçilmiştir. Bu değişim, 2017 yılında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın güncellenmesi ile devam etmiştir. Bu bağlamda tarih içerikli öğrenme alanlarında ve kazanımlarda sözlü tarih yöntemi önemli hususlardan biri olarak göze çarpmaktadır (MEB, 2005; MEB, 2017). Bu yeni anlayış, var olan tarih anlayışına alternatif olmak yerine tarihî daha iyi anlaşılması ve yeni alternatifler getirmesi için sözlü tarihî bir eğilim olarak kullanılmaktadır (Küpüç, 2014; Sarı, 2007).

Özellikle sosyal bilgiler dersinde tarih ile ilgili alanlarda öğrencilerin aktif biçimde rol alarak öğrenme sürecine dâhil olmalarını sağlayan en etkin yöntemlerden biridir (Akçalı ve Aslan, 2012). Sözlü tarih yöntemi okul dışı uygulama boyutuyla öğrenciler için ödül niteliği taşımaktadır. Ancak bu durum etkinliklerin gerçekleştirilmesinde bir motivasyon unsuru olmanın ötesinde planlama, ciddiyet ve değerlendirmeyi gerektiren bir ihtiyaçtır (Safran ve Ata, 1998). Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretiminde önemli bir yere sahip olan sözlü tarih yönteminin uygulanma aşamaları Safran ve Ata (1998) ile (Paykoç, 1991)'a göre aşağıdaki gibidir:

- Konunun seçilmesi,
- Görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesi,

- Soruların hazırlanması,
- Görüşmenin düzenlenmesi,
- Görüşmeden elde edilen bilgilerin düzenlenmesi,
- Etkinliğin toparlanması.

Sözlü tarih yöntemi, uygulama aşamalarından da anlaşılacağı üzere süreç içinde birçok yöntem, teknik ve etkinlik barındırmaktadır. Demircioğlu'na (2005) göre bunların başlıcaları düz anlatım, drama ve rol oynama, problem çözme, sözlü etkinlikler ve tartışmalar, çalışma yapraklarına dayalı etkinlikler, örnek olay, soru sorma, tarihsel empati, grup çalışmaları, çözüm temelli öykü yöntemi ve beyin fırtınasıdır.

Safran ve Ata'ya (1998) göre sözlü tarih yönteminin uygulanmasında bir takım sınırlılıklar da mevcuttur:

- Dikkatli planlama gerektirdiği için zaman alıcıdır.
- Yüksek ulaşım ve barınma ücretlerinden ve sınıflardaki kalabalık öğrenci sayısından dolayı geziler, yarım günlük ya da bir günlük düzenlenebilir.
- Öğrencilerin ders programlarının aksamasına yol açabilir.
- Hava durumu göz önünde bulundurularak alternatif planlar hazırlanmalıdır.
- Öğrenciler, önceden bir hazırlık yapmadılarsa deneyimleri sınırlı kalır.

Sözlü tarih yöntemine ilişkin sınırlılıklar, öğretmenlerin yöntemi iyi bilmeleri ve öğrencilere iyi rehberlik yapabilmeleri ile ortadan kaldıracaktır. Ayrıca yöntemin uygulanmasında yapılacak olan doğru ve bilinçli bir hazırlık birçok aksaklığın önüne giderilmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinin uygulayıcıları olan sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerine önemli sorumluluklar düşmektedir (Akçalı ve Aslan, 2012).

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın uygulayıcıları olan öğretmenlerin sözlü tarih yöntemine ilişkin görüşlerinin incelenip değerlendirilmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin;

- Sosyal bilgiler dersinde kullanılan sözlü tarih yöntemi hakkında bilgi verir misiniz?
- Sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yönteminin kullanımının öğretime yapacağı katkılara ilişkin görüşleri nelerdir?
- Sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yönteminin kullanılabileceği öğrenme alanlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- Sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yöntemi kullanımının sınırlılıklarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- Sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yöntemi kullanımında karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

2.YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sözlü tarih yöntemine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma; nitel araştırma yöntemine uygun olarak farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmayı amaçlayan (Yıldırım ve Şimşek, 2013) nitel araştırma desenlerinden olgubilim çerçevesinde kurgulanmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sözlü tarih yöntemine ilişkin görüşleri detaylı bir şekilde betimlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde ise amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Bu doğrultuda Rize ilinin çeşitli ilköğretim okullarında görev yapan 10 sınıf ve 10sosyal bilgiler öğretmeni çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Verileri Toplama Aracı

Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sözlü tarih yöntemine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla altıaçık uçlu sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Formun hazırlanmasında eğitim bilimleri ve alan eğitimi alanında 3 uzman görüşüne başvurulmuştur. Ayrıca soruların işlerliğini belirlemek için üçer kişiden oluşan sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenleri ile pilot bir çalışma yapılmıştır. Elde edilen uzman görüşleri ve pilot uygulama sonucunda formda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda altı sorudan oluşan görüşme formunun son şekline ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen veriler, nitel veri analiz yaklaşımlarından betimsel ve içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz yönteminde, gözlenen ya da görüşülen bireylerin görüşlerini can alıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Burada amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya aktarmaktır. Betimsel analiz ile özetlenen ve yorumlanan veriler içerik analizi yöntemi ile daha ayrıntılı ve derin bir işleme tabi tutulur. Buradaki amaç ise betimsel analiz ile fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz yöntemi ile fark edilebilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu analizler sonucunda elde edilen temalar, kodlar ve alt kodlar tablolaştırılarak sunulmuştur. Ayrıca verilerin analizinde güvenilirliği sağlamak için iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlama yapılmıştır. Yapılan kodlamalar üzerinden $Güvenirlilik = \frac{Görüş Birliği}{Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı} \times 100$ formülü kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994). İki kodlayıcı arasında uyum yüzdesi % 81 olarak hesaplanmıştır. Uyum yüzdesinin %70 veya daha üstü olması yeterli görüldüğünden veri analizi açısından güvenilirlik sağlanmıştır. Katılımcıların özel meslek yaşamları ve düşüncelerinin açığa çıkacağından araştırmaya katılanların isimlerinin doğrudan kullanılmaması gerekmektedir (Ekiz, 2013). Bundan dolayı araştırmaya katılan öğretmenlerin isimleri yerine kodlar kullanılmıştır. Sınıf öğretmenleri için SÖ1, SÖ2; sosyal bilgiler öğretmenleri için SBÖ1, SBÖ2 şeklinde kodlar kullanılmıştır.

3.BULGULAR

Araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular betimsel analiz yaklaşımına uygun şekilde sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden alıntılar ile desteklenerek aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1 Sözlü Tarih Yöntemine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategoriler	Kodlar	Sosyal Bilgiler Öğretmenleri (f)	Sınıf Öğretmenleri (f)
Sözlü tarih tanımı	İçerik	Tarihî konular Tarihî ve kültürel öğeler Kültür ve millî değerler Yakın zaman olaylarına tanıklık eden kişi Anılar	8	2
	Amaç	Bilgi toplamak (Birinci elden kaynak) Araştırma Sorgulama Geçmiş ile günümüz arasında bağ kurmak (Bilgi aktarımı) Öğrenme sürecine yardım	6	8
	Yöntem	Görüşme-Röportaj Kaydetme Soru-cevap İlgi çekici İletişim Araştırma	5	7

Tablo 1 incelendiğinde sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sözlü tarih yöntemine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde verilen cevapların daha çok sözlü tarih yönteminin tanımı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Temalar doğrultusunda ortaya çıkan kategoriler incelendiğinde ise sözlü tarih yönteminin *içerik*, *amaç* ve *yöntem* kategorilerine ayrıldığı tespit edilmiştir.

İçerik kategorisinde tarihî konular, tarihî ve kültürel öğeler, kültürel ve millî değerler, yakın zaman olaylarına tanıklık eden kişi ve anı kodları dikkat çekmektedir. Amaç kategorisinde ise *bilgi toplamak (Birinci elden kaynak)*, *araştırma*, *sorgulama*, *öğrenme sürecine yardım*, *geçmiş ile günümüz arasında bağ kurmak (Bilgi aktarımı)* kodlarının yer aldığı tespit edilmiştir. Sözlü tarih yöntemine ilişkin kategoriler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin içerik kategorisine yoğunlaştığı görülürken; sınıf öğretmenlerinin ise amaç ve yöntem kategorilerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Genel olarak sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sözlü tarih yöntemine ilişkin görüşleri incelendiğinde amaca ilişkin görüşlerinin daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılara örnekler aşağıda verilmiştir.

Bazı tarihî konularda kullanılabilir. SBÖ1

Günümüze yakın dönemleri anlatırken, işlerken ancak kullanabilme fırsatı bulduğum bir yöntem. Öğrencilerin büyükleri normal olarak bu döneme yakın olayları anlatabiliyor. SBÖ4

Dersi daha keyifli hale getirdiğini düşünüyorum. tarih ile ilgili konularda kişilere başvurarak öğrencilere daha fazla şey kazandıracaktır. SBÖ8

Sözlü tarih yöntemi geçmişini birinci ağızdan dinlemek ve görüntü ses kaydı almak için çok kullanışlıdır. SBÖ9.

Sınıf öğretmenlerinin vermiş oldukları cevapların daha çok amaç kategorisinde toplandığı görülmektedir. Bu doğrultuda doğrudan görüşlerde birinci elden kaynak ile bilgi toplamak ve geçmiş ile günümüz arasında bağ kurmak kodlarına ulaşılmıştır. Buna göre sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılara örnekler aşağıda verilmiştir.

Bir yörenin tarihî ve kültürel öğeleri hakkında o yörenin insanlarından birinci ağızdan bilgi almaya sözlü tarih denir (SÖ4).

Sözlü tarih yöntemi bilimsel bir yöntemdir. Sözlü tarih yazılı kaynakların yanında olaylara katkısı bulunmuş olanların ağızdan sosyal bir olayın anlatılması veya yorumlanmasıdır (SÖ8).

Yaşlı insanlarla konuşarak edinilen bilgiler aktarılır (SÖ6).

Tablo 2 Sosyal Bilgiler Dersinde Sözlü Tarih Yönteminin Kullanımının Öğretime Yapacağı Katkılarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategoriler	Kodlar	Sosyal Bilgiler Öğretmenleri (f)	Sınıf Öğretmenleri (f)
Katkılar	Bilgi edinme	Kalıcı bilgi Geçmiş ile bugünü ilişkilendirme Birinci elden kaynak ile bilgiye ulaşma	10	11
	Duyuşsal alan	Derse ilgi Merak etme Dikkat çekici	5	7
	Beceri kazanma	İletişim Araştırma Girişimcilik (Aktif olma)	9	5

Tablo 2'ye göre sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yönteminin kullanımının öğretime yapacağı katkılara ilişkin öğretmen görüşlerinin bilgi edinme, duyuşsal alan ve beceri kazanma olmak üzere üç kategoride toplandığı tespit edilmiştir.

Bilgi edinme kategorisinin birinci elden kaynak ile bilgiye ulaşma, geçmiş ile bugünü ilişkilendirme ve kalıcı bilgi kodlarından oluştuğu; duyuşsal alan kategorisinin ise derse ilgi, merak etme ve dikkat çekici kodlarından oluştuğu; beceri kazanma kategorisinin ise iletişim, araştırma ve girişimcilik (aktif olma) kodlarından oluştuğu tespit edilmiştir.

Tabloda dikkat çeken bir diğer nokta ise hem sosyal bilgiler hem de sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin duyuşsal alan ve beceri kazanma kategorisine nazaran bilgi edinme kategorisinde daha fazla yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri bilgi edinimi kategorisinde benzer sıklıkta kodlara sahip oldukları görülürken, duyuşsal alan ve beceri kazanma kategorilerinde farklı frekanslara sahip oldukları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri beceri kazanma kategorisinde toplanırken; sınıf öğretmenlerinin görüşleri ise duyuşsal alan kategorisinde toplandığı tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin kalıcı bilgi sağlama, birinci elden kaynak ile bilgiye ulaşma, iletişim ve araştırma becerisi kazanma çerçevesinde toplandığı görülmüştür. Bu görüşlere ilişkin doğrudan alıntılara örnekler aşağıda verilmiştir.

Öğrenciler açısından konular akılda daha kalıcı olabilir dersin ve konunun ilgi çekiciliğini artırır (SBÖ).

Öğrencilerin birinci elden kaynaktan geçmişe dair bilgi edinmelerini sağlayacaktır. Dersi daha ilgi çekici hale getirir ve kalıcılığı artırır (SBÖ8).

Sözlü tarih yöntemi öğretmen ve öğrencileri araştırmaya, çevresindeki kişilerle iletişim kurmaya ve öğrenmenin sadece sınıf ortamında gerçekleşen bir süreç olmadığını kanıtlayan bir yöntemdir (SBÖ6).

Sınıf öğretmenlerinin sözlü tarih yönteminin öğretime yapacağı katkıları şu şekilde belirtmişlerdir: bilgilerin kalıcı olması, derse ilgiyi artırma ve birinci elden kaynakla bilgiye ulaşma. Bunun yansında öğrencinin aktif olmasını ve iletişim becerisini geliştirmesi de yöntemin diğer diğer katkıları olarak belirtmişlerdir. Bu doğrultuda sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılara örnekler aşağıda verilmiştir.

Çocuk yaparak yaşayarak kendi çabaları ile soru hazırlayıp kişiyi kendi imkânlarıyla bulduğu için daha kalıcı öğrenmeler sağlayabilir. Dersin sıradan işlenişinin dışında soru cevap şeklinde olması ve sınıf dışında uygulanması çocuğun ilgisini çekmektedir (SÖ3).

Sözlü tarih yöntemi ile tarih dersleri öğrencilerin zihninde daha kalıcı olacaktır. Aynı zaman da bu yöntemde dersler daha ilgi çekici hale gelmektedir (SÖ8).

Sözlü tarih yöntemi birinci kaynaktan bilgi edinmeyi sağladığı için öğrenmenin kalıcılığını ve ilgi çekiciliğini artırır (SÖ4).

Tablo 3 Sosyal Bilgiler Dersinde Sözlü Tarih Yönteminin Kullanılabileceği Öğrenme Alanlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategoriler (Öğrenme Alanı)	Sosyal Bilgiler Öğretmenleri (f)	Sınıf Öğretmenleri (f)
-------------	------------------------------------	---	-------------------------------

Öğrenme Alanları	Güç yönetim ve toplum	2	2
	Birey ve toplum	3	-
	Kültür ve miras	7	11
	İnsanlar yerler ve çevreler	5	8
	Üretim dağıtım ve tüketim	1	1

*Öğretmenler tarafından ifade edilen üniteler ait oldukları öğrenme alanlarında değerlendirilmiştir.

Tablo 3'te sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yönteminin kullanılabileceği öğrenme alanlarının *üretim dağıtım ve tüketim, insanlar yerler çevreler, kültür ve miras, birey ve toplum, güç, yönetim ve toplum* olmak üzere beş kategoride (öğrenme alanı) toplandığı tespit edilmiştir.

Tablo incelendiğinde, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre kültür ve miras ile insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanlarının içerikleri itibarıyla sözlü tarih yönteminin uygulanabilirliğinin fazla olduğuna ilişkin görüş belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler; üretim, dağıtım ve tüketim, birey ve toplum ile güç, yönetim ve toplum öğrenme alanlarında da sözlü tarih yönteminin kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Görüşler incelendiğinde öğretmenlerin önemli bir bölümünü tarih, kültür ve yakın çevreye ilişkin ünite ve öğrenme alanlarına vurgu yaptığı görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yönteminin kullanılabileceği öğrenme alanlarına ilişkin öğretmen görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Özellikle sosyal bilgiler dersinin tarihle alakalı konularında örneğin kültür ve miras öğrenme alanında yer verilebilir (SBÖ7).

4. Sınıf sosyal bilgiler geçmişimi öğreniyorum, 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi ipek yolunda Türkler ünitesinde kullanılabilir.(SBÖ2)

6. sınıf ünite: sosyal bilgiler öğreniyorum, öğrenme alanı: birey ve toplum, 5. sınıf ünite adım adım Türkiye öğrenme alanı kültür ve miras (SBÖ3).

Sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılar incelendiğinde de birey ve toplum ile kültür ve miras öğrenme alanlarına yapılan vurgunun yoğun olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda sınıf öğretmenlerinin görüşlerine aşağıdaki gibidir.

Bazı konularda yer verilebilir. Geçmişimi öğreniyorum ünitesinde kültür ve miras öğrenme alanında kullanılabilir (SÖ1).

Geçmişimi öğreniyorum ve yaşadığımız yer ünitelerinde kullanılabilir (SÖ4).

4. sınıftan itibaren sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir. Geçmişimi öğreniyorum ünitesinde kullanılabilir. Aile tarihî oluşturulurken yaptıkları araştırma öğrenmelerine yardımcı olacaktır (SÖ8)

Geçmişimi öğreniyorum konusunda bu yöntemden bahsetmiştik. Konunun içeriği millî değerler toplumların kültürel öğelerinden bahsederken çocuklara ailenizdeki en yaşlı ve bilgili kişiye sorun diyerek ödevler verilebildi. Yaşadığımız yer insanlar ve yönetim ünitelerinde kullanılabilir. Duyuşsal bilişsel alanlarda kullanılabilir (SÖ9).

Tablo 4 Sosyal Bilgiler Dersinde Sözlü Tarih Yöntemi Kullanımının Sınırlılıklarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategoriler	Kodlar	Sosyal Bilgiler Öğretmenleri (f)	Sınıf Öğretmenleri (f)
Sınırlılıklar	Bilgi	Güvenirlilik (Öznellik) Hatırlanma zorluğu Yetersiz	6	7
	Materyal	Görüşülecek kişilerin bulunamaması Kayıt cihazı(kamera)	5	5
	Uygulama	Sınırlılık Öğrenci seviyesi Bölge farkı Zaman alıcı Sürekli kullanamama	4	7

Tablo 4 incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yöntemi kullanımının sınırlılıklarına ilişkin öğretmen görüşlerinin *bilgi*, *materyal* ve *uygulama* olmak üzere üç kategoride toplandığı görülmektedir.

Bilgi kategorisinin güvenilirlik, hatırlanma zorluğu ve yetersizlik kodlarından; materyal kategorisinin görüşülecek kişilerin bulunamaması ve kayıt cihazı (kamera) eksikliği kodlarından; uygulama kategorisinin ise sınırlılık, öğrenci seviyesi, bölge farkı, zaman alıcı ve sürekli kullanamama kodlarından oluştuğu tespit edilmiştir.

Sözlü tarih yönteminin kullanımına ilişkin görüşler incelendiğinde sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin benzer görüşler belirttikleri tespit edilmiştir. Sadece yöntemin uygulanma kategorisinde sınıf öğretmenlerinin daha fazla görüş bildirdiği dikkat çekmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin güvenilirlik, görüşülecek kişilerin bulunamaması ve öğrenci seviyesine dikkat çektikleri görüşlerine dair doğrudan alıntılara örnekler şunlardır.

Olayı yaşamış kişi bulmak zor olabilir. Olayı anlatan kişinin veya kaynağın doğru anlatıp anlatmayacağını bilemeyiz (SBÖ1).

Bu yöntem sık kullanıldığında etkisini kaybettiği gözlemleniyor. Bu yöntem de söyleşi yapılacak kişilerin, yaşadığı olayla ilgili geniş bir hafızaya sahip olması ve en başta söyleşiyi yapacak öğrenci grubunda ilgi ve merak uyandırmalı(SBÖ5).

Görüşmede elde edilen bilgiler öznel olabilir kişinin düşünceleri (SBÖ2).

Sözlü tarihin sınırlılıkları o dönemin yaşamış kişilere ulaşımın zor olması (SBÖ9).

Sınıf öğretmenlerine görüşlerine göre görüşme yapılan kişilerden elde edilen bilginin öznel, yetersiz olması, yöntemin her konuya uygulanamayacağından konu açısından sınırlı olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca her okul, bölge ve öğrenci seviyesine uygulanamayacağı, görüşme

yapılacak kişilerin ve materyallerinin bulunamaması ve zaman alıcı olması sözlü tarihin yönteminin kullanımındaki sınırlılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılara örnekler aşağıda verilmiştir.

Aktarılan bilgilerin güvenilirliği ölçülemeyebilir. Biliye kişisel görüşler karışabilir (SÖ6)

Sözlü tarih yöntemi kişilerle görüşmeyi gerektirir. Bu nedenle görüşülecek kişilerin bilgi donanımı açısından yeterli olması gerekir. Ayrıca tarihî olaylar için yapılacak görüşmelerde olaya yanık olan birisini bulmak zor olabilir (SÖ4).

Her bölgede her okulda her çocuğa uygulanamayabilir. Görüşme yapılacak kişileri bulmak çocuk için zor olabilir. Kişilerle iletişimde de zorlukla yaşanabilir (SÖ2).

Her konuda uygulanamayacağı gibi ilköğretim düzeyinde uygulanması da zor olmaktadır. Çocuklar yöntemin uygulama aşamalarını kavramakta zorlanıyorlar (SÖ1).

Tablo 5 Sosyal Bilgiler Dersinde Sözlü Tarih Yöntemi Kullanımında Karşılaşılabilecek Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategoriler	Kodlar	Sosyal Bilgiler Öğretmenleri (f)	Sınıf Öğretmenleri (f)
Karşılaşılan Sorunlar	Öğretmen açısından	İş yükünü artırması Planlama ihtiyacı	2	
	Öğrenci açısından	Görüşme yapamamak İlgisizlik Zor olması	1	5
	Yöntem açısından	Öğrencinin bilmemesi Zaman alıcı olması	5	5
	Kaynak	Öznellik Sınırlı olma Hatırlamama	9	8
	Materyal	Eksik olması Her okulda uygulanamaması		5

Tablo 5'e göre sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yöntemi kullanımında karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde verilen cevapların *öğretmen açısından, öğrenci açısından, yöntem açısından, kaynak ve materyal* olmak üzere beş kategoride toplandığı tespit edilmiştir.

Öğretmen kategorisinin iş yükünü artırması ve planlama ihtiyacı kodlarından; öğrenci kategorisinin görüşme yapamamak, ilgisizlik ve zor olması kodlarından; yöntem kategorisinin öğrencinin bilmemesi ve zaman alıcı kodlarından; kaynak kategorisinin öznellik, sınırlı olma

ve hatırlamama kodlarından; materyal kategorisinin ise materyal eksikliği ve her okulda uygulanamaması kodlarından oluştuğu tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin kaynak kategorisinde “öznellik, sınırlı olma ve hatırlamama” kodlarına çok fazla vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Yine dikkat çekici bir diğer nokta ise yöntemin uygulanmasında gerekli olan materyallere ilişkin sınıf öğretmenlerinin çok fazla vurgu yapmalarıdır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri yöntemin uygulanmasının iş yükünü artırdığını ifade etmektedirler.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılar incelendiğinde kaynak yani görüşme yapılacak kişinin zor bulunması ve bu kişilerin öznel davranamayabilecekleri verilen yanıtlar arasındadır. Ayrıca öğretmenler, olaylara tarafsız olarak bakamayabileceğine de değinmişlerdir. Bunun yanında öğretmenin yükünü artırdığı ve konu sınırlılığının olduğuna dikkat çekmektedirler. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılara örnekler aşağıda verilmiştir.

Öğretmen ve öğrenciler açısından sınırlılıklar bilgiye ulaşmada kişileri belirlerken o dönemi tam yansıtamamasıdır (SBÖ9)

Kaynak kişilere ulaşmak, görüşme için izin almak görüşme yapılacak yerin seçimi gibi güçlükleri olduğunu söyleyebilirim (SBÖ6).

Öğretmen her konuya uygun ürün bulmakta zorlanabilir. Dersleri zamanında bitirememek gibi bir sıkıntıyla karşı karşıya gelebilir. Öğrencilerde kendi düzeylerinde ürünlerle karşılaşmazlarsa anlamakta zorlanabilirler (SBÖ7).

Kaynak kişi bulamamak, bulunsa da öğrencilerle bir araya getirmede sorunlar yaşamak (SBÖ1)

Sınıf öğretmenlerinin karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde görüşme yapılacak kişilerin(kaynak) bulunamaması, yöntemin zor olması ve görüşme esnasında kullanılacak olan kayıt cihazlarının(ses kayıt cihazı, kamera vb) bulunamaması dikkat çekmektedir. Buna göre sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılara örnekler aşağıda verilmiştir.

Öğrenci açısından yönteme uygun kişileri bulmak zor olabilir. Kayıt cihazı ve benzeri imkân larkısıtlı olabilir. Her okulda bu yöntem uygulanamayabilir (SÖ1).

Günümüz koşullarında uygulanması zor bir yöntemdir. Öğretmenler ve öğrenciler için en zor nokta görüşülecek doğru kişiyi bulmak olabilir. Görüşülmek istenen kişi doğru ve geçerli bilgiler verecek birisi olmalıdır (SÖ4).

Sözü tarih çalışmasında öğrenciler soracağı soruların ne ile ilgili olması gerektiğine karar veremeyebilir. Bu açıdan öğrenciler zorlanabilir (SÖ8).

Karşılaşılabilecek sorunlar: öğrenciler konuyla alakalı sorular hazırlayamayabilir. Genel geçer sorular olmayabilir. Soruların kapsamını öğrenciler ayarlayamayabilir. Öğretmen açısından sorunla karşılaşmaz. Öğrenci yöntemi kullanmak için yer ve zamana gitmeyebilir. (SÖ9).

4.TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde tarih öğretiminde yaygın olarak kullanılan sözlü tarih yöntemi, disiplinlerarası bir yaklaşımla hareket eden sosyal bilgiler ders programında da yer almaktadır. Bu doğrultuda

programın uygulayıcıları olan sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yöntemine yönelik farkındalık düzeylerine öğretmen görüşleri incelendiğinde sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin cevaplarının sözlü tarihin içeriği, amacı ve yöntemin nasıl gerçekleştiği üzerine durulduğu görülmektedir. Alınan cevaplar doğrultusunda tarihî konularla geçmişe dair bilgileri birinci elden yani o dönemi yaşamış kişilerden öğrenmek amacıyla kullanılan bir yöntem olduğunu belirtmişlerdir. Literatürde sözlü tarih ile ilgili tanımlar (Thompson, 1999; Welton & Mallan, 1999; Öztürkmen, 1998; Somersan, 1998; Güçlü, 2013) incelendiğinde çalışmada elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Bu durum, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin sözlü tarih yöntemine ilişkin farkındalıklarının olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Sözlü tarihin sosyal bilgiler dersinde kullanımının öğretime yapacağı katkılar açısından bakıldığında sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin vermiş olduğu cevaplar paralellik göstermektedir. Her iki öğretmen grubu da sözlü tarih yönteminin öğretime yapacağı katkılar olarak; öğrenciyi aktif kıldığını, birinci elden kaynaklarla bilgiye ulaşmayı ve öğrencinin aktif olmasını sağladığını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda yapılandırmacı yaklaşımı benimseyen eğitim sisteminde öğrenciyi aktif kılarak bilginin kalıcılığını sağlamayı benimsemektedir (Ünal ve Çelikkaya, 2009). Bu durum alanyazında yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir (Kaya, 2013)

Öğretmen görüşlerinin bilgi edinme, duyuşsal alan ve beceri kazanma olmak üzere üç kategoride toplandığı tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken nokta bilgi edinme kategorisinin duyuşsal alan ve beceri kazanma kategorilerine göre çok daha fazla vurgulanmasıdır. Bu durum öğretmenlerin öğrencilere bilgi aktarımını ön plana çıkardı şeklinde yorumlanabilir. Halbuki sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih kullanımı (Demircioğlu, 2005)da ifade ettiği gibi bilginin yanında tarih bilinci kültürel duyarlılık vb duyuşsal alan özelliklerini kazandırdığı gibi araştırma, iletişim, birinci elden kaynak kullanma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme vb. becerilerin de kazanımında önemli bir rolü vardır (MEB, 2005; Ulusoy, 2010).

Sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yönteminin kullanımına ilişkin görüşler incelendiğinde öğretmenlerin tamamının olumlu görüş belirtmesi yöntemin faydalı olacağına inanılması ile açıklanabilir. Bu durum benzer çalışmalarla paralellik göstermektedir (Sarı, 2007; Arslan, 2013). Ayrıca öğretmen görüşlerine göre kültür ve miras ile insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanlarının içerikleri itibarıyla sözlü tarih yönteminin uygulanabilirliğinin daha fazla olduğuna ilişkin görüş belirtmişlerdir. Bu durum sözlü tarih yönteminin tarih, kültürel öğeler ve yakın çevrenin tanınmasında önemli görülmesi ile açıklanabilir

Sözlü tarih yönteminin uygulanmasındaki sınırlıklara ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde tarafsızlık, kaynak eksikliği, materyal eksikliği, zaman, her kazanıma uygun olmama gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Bu literatür ile paralellik göstermektedir (Demircioğlu, 2005; Doğan, 2015; Safran ve Ata, 1998). Bu durum sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sözlü tarih yönteminin kullanımında sınırlıklara ilişkin farkındalık sahibi olmaları ile açıklanabilir.

Sözlü tarihin uygulama aşamasında karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin görüşler incelendiğinde, sözlü tarih yönteminin uygulama sınırlılıklarına vurgu yapıldığı görülmektedir. Burada dikkat çeken nokta yöntemin öğretmen yükünü artırdığı ve öğrenci için zor bir yöntem olduğuna yapılan vurgudur. Ayrıca sözlü tarih yöntemine ilişkin arasında

daha çok görüşme yapılacak kişinin bulunamaması ve kişilerin anlattığı bilgilerde olaya kendi gözüyle bakıp tarafsız olamayacakları bunun da bilgilerin güvenilirlik konusunda önemli bir sınırlılık olduğu ifade edilmektedir. Ancak alanyazına incelendiğinde bu yöntemin yazılı kaynaklar kadar güvenilir olduğunu belirten görüşler bulunmaktadır (Akçalı ve Aslan, 2012). Bu yöntemde amaç geçmişte yaşanmış bir olaya tanıklık eden kişilerin gözüyle olaya bakmak vardır. Buda öznelliğin olabileceğini göstermektedir. Diğer cevaplara bakıldığında sınıf öğretmenleri sosyal bilgilerden farklı olarak her öğrenci seviyesine, her bölge ve her konuda uygulanamayacağını belirtmişlerdir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda yapılabilecek öneriler şunlardır:

- Çalışma sonuçları doğrultusunda öğretmenlerin sözlü tarih yöntemi hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları ancak uygulamaya dönük bilgilendirmeleri gerektiği tespit edilmiştir. Bu durum, öğretmen eğitimine yönelik etkinliklerle giderilebilir.
- Sözlü tarih yöntemine ilişkin örnek uygulamalar farklı yollarla öğretmenlere ulaştırılarak teoride var olan bilginin uygulamada nasıl gerçekleşeceğine ilişkin örnekler sunulabilir.
- Araştırmacılara yönelik sözlü tarih yöntemine ilişkin uygulamalı çalışmalar yapılarak öğretmenlere iyi örnekler sunulabilir.

KAYNAKÇA

- AKÇALI, A. A., & ASLAN, E. (2012). “Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 20(2), 669-688.
- ARSLAN Y. (2013). “Sözlü Tarih’in Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Yansımaları (Tunceli Merkez Örneği)”, Türk Tarih Eğitimi Dergisi, 2 (1), 1-29.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö. E., KARADENİZ, Ş. ve DEMİREL, F. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (7. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- DEMİRCİOĞLU, İ. H. (2005). Sözlü Tarih’in Bir Öğretim Yaklaşımı Olarak Tarih Derslerinde Kullanımı, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi’nde Sunulmuş Bildiri, 26-28 Mayıs 2005, Van
- DOĞAN, Y. (2015). Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih, Ahmet Şimşek ve Selahattin Kaymakçı (Editörler), Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (s.113-141), Ankara: Pegem Akademi.
- EKİZ, D. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- GÜÇLÜ, M. (2013). “Eğitim Tarihî Araştırmalarında Sözlü Tarih Uygulaması”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 11(1), 100-113.
- KAYA, M. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Sözlü Tarih: Amaç, İçerik, Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- KÜPÜÇ, E. (2014). Sözlü Tarih Kavramı ve Sözlü Tarihin Tarih Öğretimindeki Rolü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

- MEB, (2005). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Web: <http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx?islem=1&kno=39> adresinden 28 Aralık 2016'de alınmıştır.
- MEB, (2017). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Web:<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=155> adresinden 3 Ağustos 2017'de alınmıştır.
- MILES, M. B.,&HUBERMAN, M. A. (1994). An ExpandedSourcebookQualitative Data Analysis,London: Sage.
- ÖZTÜRKMEN, A. (1998), “Sözlü Tarihîn Yerel Tarih Araştırmalarına Katkısı”, Yerel Tarih Yarışma Dergisi, 1(1), 12-15.
- PAYKOÇ, F, Tarih Öğretimi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları,1991.
- SAFRAN, M ve ATA, B. (1998). “Okul Dışı Tarih Öğretimi”, GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 18 (1), 87-94.
- SARI, İ. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi, Yayınlanmamış Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- SOMERSAN, S. (1998). Sözlü Tarih, Araştırmacılık ve Tarih Yazımına Katılım, Salih Özbaran (Haz.), Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları içinde (s.381-392). İzmir: Dokuz Eylül
- THOMPSON, P. (1999) Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih (Çeviren Şehnaz Laykel), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- ULUSOY, K. (2010). “Değer Eğitimi: Davranışçı Ve Yapılandırmacı Yaklaşım Göre Hazırlanan Tarih Programlarında Değer Aktarımı”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 32-51.
- ÜNAL, Ç. ve ÇELİKKAYA, T. (2009). “Yapılandırmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarı, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi (5. Sınıf Örneği)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13 (2), 197-212.
- WELTON, D. & MALLAN, T. (1999). Children and Their World: Strategies for Teaching Social Studies, Boston: Houghton Mifflin Company.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınevi.